МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри
статистики і економічного прогнозування
Протокол № 2 від 01.09.2025 р.

ПОГОДЖЕНО
Проректор з навчально-методичної роботи

_____ Каріна НЕМАШКАЛО

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	**С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини**
Спеціальність	**С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізацією С1.01 Економіка)**
Освітній рівень	**другий (магістерський) рівень**
Освітня програма	**Аналітика даних в економіці**

Статус дисципліни	**обов'язкова**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**

Розробники:
д.е.н., професор _____підписано КЕП_____ Олена РАЄВНЄВА

к.е.н., доцент _____ Ольга БРОВКО

Завідувач кафедри
статистики і економічного прогнозування _____підписано КЕП_____ Олена РАЄВНЄВА

Гарант програми _____підписано КЕП_____ Олена РАЄВНЄВА

Харків
2025

ВСТУП

В сучасних умовах розвитку економіки України, що трансформується, процес управління будь-якою відкритою соціально-економічною системою (СЕС) можна віднести до категорії слабоструктурованих процесів через: високий ступінь динамічності та мінливості зовнішнього середовища, в якому існує підприємство, що обумовлює виникнення нових законів розвитку нелінійних дисипативних середовищ; виникнення і посилення процесу глобалізації світової економіки; наявність коеволюційних ефектів, що зв'язують різноманітні складні соціально-економічні системи (зокрема, підприємства) як в межах держави, так і за його кордонами у єдине світове господарство. Тобто, з одного боку, на підставі перерахованих вище причин процес розвитку СЕС стає слабкопрогнозованим та випадковим, з іншого боку – виникає необхідність (у силу цих же причин) у керуванні даним процесом з метою виживання підприємства в агресивному ринковому середовищі. Все це обумовлює актуальність та необхідність вивчення студентами теоретико-методологічних та практичних засад управління розвитком підприємства з метою визначення найбільш доцільного вектору його розвитку у майбутньому.

Вивчення навчальної дисципліни «Управління розвитком соціально-економічних систем» належить до обов’язкових освітніх компонентів циклу професійної підготовки освітнього ступеня «магістр» для студентів спеціальності С1 Економіка та міжнародні економічні відносини (за спеціалізаціями) освітньо-професійної програми «Аналітика даних в економіці».

Дисципліна дозволить оволодіти теоретичною базою та методологією управління розвитком соціально-економічних систем різного рівня ієрархії народногосподарського управління; розширити і поглибити знання про розробку раціональної стратегії поведінки економічної системи в просторі та часі; набути навичок формування стратегій розвитку соціально-економічних систем у зовнішньому середовищі, що змінюється; вивчити різноманітні засоби управління системою в умовах стратегічних несподіванок.

Об'єктом навчальної дисципліни є соціально-економічні системи різного рівня ієрархії народногосподарського управління.

Предметом навчальної дисципліни є теоретичні та практичні питання формування стратегії управління розвитком соціально-економічних систем як в цілому, так і в окремих її складових.

Метою навчальної дисципліни є придбання майбутніми фахівцями в сфері економіки знань в галузі управління розвитком соціально-економічною системою різного рівня народногосподарського управління, що передбачає, з одного боку, розробку управлінських рішень щодо підтримки стійкого позитивного розвитку системи, з другого, — забезпечення можливості гнучкої зміни вектора її розвитку з метою адаптації до умов конкурентного середовища, що змінюється.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна, визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	**Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти**
РН 1	ЗК6, СК6
РН 2	ЗК1, ЗК3, ЗК4, СК5, СК8
РН 3	ЗК4, ЗК5, СК5, СК7
РН 4	ЗК6, СК7, СК10
РН 5	СК5, СК8
РН 6	ЗК1, ЗК6, СК6, СК8
РН 7	ЗК6, СК7, СК11
РН 8	СК10
РН 9	СК10
РН 10	СК10
РН 11	ЗК1, СК5, СК7, СК11
РН 12	СК7
РН 13	СК5, СК10
РН 14	СК6, СК8, СК13, СК14
РН 15	ЗК3, СК6, СК11
РН 17	ЗК2, ЗК6, СК10
РН 18	СК10

де:

РН 1.Формулювати, аналізувати та синтезувати рішення науково-практичних проблем.

РН 2. Розробляти, обґрунтовувати і приймати ефективні рішення з питань розвитку соціально-економічних систем та управління суб’єктами економічної діяльності.

РН 3. Вільно спілкуватися з професійних та наукових питань державною та іноземною мовами усно і письмово.

РН 4. Розробляти соціально-економічні проєкти та систему комплексних дій щодо їх реалізації з урахуванням їх цілей, очікуваних соціально-економічних наслідків, ризиків, законодавчих, ресурсних та інших обмежень.

РН 5. Дотримуватися принципів академічної доброчесності.

РН 6. Оцінювати результати власної роботи, демонструвати лідерські навички та уміння управляти персоналом і працювати в команді.

РН 7.Обирати ефективні методи управління економічною діяльністю, обґрунтовувати пропоновані рішення на основі релевантних даних та наукових і прикладних досліджень.

РН 8. Збирати, обробляти та аналізувати статистичні дані, науково-аналітичні матеріали, необхідні для вирішення комплексних економічних завдань.

РН 9.Приймати ефективні рішення за невизначених умов і вимог, що потребують застосування нових підходів, методів та інструментарію соціально-економічних досліджень.

РН 10. Застосовувати сучасні інформаційні технології та спеціалізоване програмне забезпечення у соціально-економічних дослідженнях та в управлінні соціально-економічними системами.

РН 11. Визначати та критично оцінювати стан та тенденції соціально-економічного розвитку, формувати та аналізувати моделі економічних систем та процесів.

РН 12. Обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання, враховуючи цілі, ресурси, обмеження та ризики.

РН 13. Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

РН 14. Розробляти сценарії і стратегії розвитку соціально-економічних систем.

РН 15. Організовувати розробку та реалізацію соціально-економічних проєктів із урахуванням інформаційного, методичного, матеріального, фінансового та кадрового забезпечення.

РН 17. Формувати нову модель економічного розвитку організації на підставі аналізу, моделювання, оптимізації та інтелектуалізації існуючих бізнес-процесів з метою зростання її ділової активності, забезпечення невідтворюваних конкурентних переваг.

РН 18. Застосувати методи макроекономічного аналізу та міжнародних порівнянь для розробки системи підтримки прийняття ефективних аналітично-консалтингових рішень з метою посилення інтернаціоналізації економічної діяльності та розвитку міжнародного бізнесу в умовах діджиталізації світової економіки.

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК4. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК5. Здатність працювати в команді.

ЗК6. Здатність розробляти та управляти проєктами.

СК5. Здатність визначати ключові тренди соціально-економічного та людського розвитку.

СК6. Здатність формулювати професійні задачі в сфері економіки та розв'язувати їх, обираючи належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси.

СК7. Здатність обґрунтовувати управлінські рішення щодо ефективного розвитку суб'єктів господарювання.

СК8. Здатність оцінювати можливі ризики, соціально-економічні наслідки управлінських рішень.

СК10. Здатність до розробки сценаріїв і стратегій розвитку соціально-економічних систем.

СК11. Здатність планувати і розробляти проєкти у сфері економіки, здійснювати її інформаційне, методичне, матеріальне, фінансове та кадрове забезпечення

СК 13. Здатність проводити системне узагальнення, оцінювання та аналіз мікро-, мезо- та макроекономічних процесів, встановлювати та прогнозувати структурно-логічні взаємозв'язки між ними на підставі інструментів прикладних статистик та економічного моделювання.

СК 14. Здатність до застосування національних та міжнародних економічних індикаторів і стандартів задля виявлення закономірностей, взаємозв'язків і пропорцій в економічному розвитку.

Для досягнення мети та ПРН застосовується практикоорієнтоване навчання з використанням кейс-методу, інтерактивних сервісів, BI-інструментів, ресурсів відкритої освіти та даних.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Управління розвитком соціально-економічної системи: загальнотеоретичні аспекти

Тема 1. Сутність та основи розвитку соціально-економічних систем

1.1. Підприємство як ресурсоформуюча та ресурсоспоживаюча система. Її елементи. Мікро- та макросередовище соціально-економічної системи, їх суттєві характеристики.

1.2. Зміст дефініції "розвиток". Єдність процесів розвитку

1.3. Відкритість, метаболізм, стаціонарність та гомеостаз – характеристики системи, що розвивається

1.4. Флуктуації та суперечності як джерела розвитку

Тема 2. Теоретичні засади економічного розвитку систем: моделі та концепції

2.1. Типи розвитку економічних систем

2.2. Моделі розвитку економіки в межах типів розвитку систем

2.3. Типологія країн світу за рівнем економічного розвитку

2.4. Стратегії та моделі економічного розвитку країн, що розвиваються

2.5. Класифікація еволюційних моделей розвитку СЕС: мікрорівень

Тема 3. Стратегічний контур управління розвитком соціально-економічних систем

3.1. Етапи розвитку внутрішньокорпоративного управління. Еволюція концепції стратегічного управління

3.2. Поняття економічної стратегії фірми, її основні складові

3.3. Управління розвитком СЕС в умовах нестаціонарного зовнішнього середовища. Змістовна характеристика видів управління

3.4. Вибір виду управління розвитком СЕС залежно від рівня нестабільності зовнішнього середовища

Тема 4. Управління розвитком конкурентоздатності СЄС

4.1. Конкуренція і ринкова структура. Модель п'яти конкурентних сил М. Портера

4.2. Фактори, що впливають на силу конкурентної боротьби

4.3. Поняття конкурентної переваги. Теорії конкурентної переваги соціально-економічної системи

4.4. Поняття конкретного статусу фірми. Оцінка рівня конкурентного статусу

Змістовий модуль 2. Формування стратегій управління розвитком підприємства

Тема 5. Товарна стратегія розвитку СЕС та стратегія ціноутворення

5.1. Стратегічна сегментація зовнішнього і внутрішнього середовища фірми в рамках управління розвитком організації

5.2. Вибір позиції в конкуренції. Оцінка привабливості зон господарювання. Управління стратегічним набором

5.3. Стратегічна гнучкість фірми, її оцінка. Управління товарним асортиментом

5.4. Цінова політика і методи визначення цін

5.5. Управління розвитком підприємства на основі формування оптимальної цінової стратегії фірми

Тема 6. Стратегія поведінки фірми на ринках грошей і цінних паперів

6.1. Стратегічна сегментація зовнішнього і внутрішнього середовища фірми в рамках управління розвитком організації

6.2. Вибір позиції в конкуренції. Оцінка привабливості зон господарювання. Управління стратегічним набором

6.3. Стратегічна гнучкість фірми, її оцінка. Управління товарним асортиментом

6.4. Цінова політика і методи визначення цін

6.5. Управління розвитком підприємства на основі формування оптимальної цінової стратегії фірми

Тема 7. Стратегія розвитку зовнішньоекономічної діяльності фірми

7.1. Поняття стратегії ЗЕД. Основні напрями її розвитку.

7.2. Зміст та види зовнішньоекономічної діяльності підприємства

7.3. Засоби проникнення підприємств на закордонні ринки

7.4. Управління розвитком зовнішньоекономічної діяльності: стратегії виходу на ринки кінцевих споживачів

Тема 8. Антикризове управління розвитком СЕС

8.1. Антикризове управління, його сутність, цілі, задачі та інструменти

8.2. Вибір стратегії запобігання банкрутству. Основні методи та методики запобігання банкрутству підприємства

8.3. Механізми управління розвитком з метою локалізації негативних тенденцій чи оздоровлення підприємства

Перелік практичних занять / завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) занять / завдань

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1.	Семінарське заняття (есе) «Сутність та основи розвитку соціально-економічних систем» Практичне заняття - кейс з ігровою компонентою "Сильвестр, який бажає стати Сталлоне"
Тема 2.	Практичне заняття - Круглий стіл «Сучасні тренди світового господарства та їх вплив на економіку окремих країн» Семінарське заняття (есе) «Теоретичні засади економічного розвитку систем: моделі та концепції»
Тема 3.	Практичне заняття(кейс) - «Ситуація на моторному заводі» з використанням застосунку Bizagi.
Тема 4.	Практичне заняття(кейс) “Заморожене пиво Carlsberg”.
Тема 5.	Семінарське заняття (есе) «Товарна стратегія фірми та стратегія ціноутворення» Практичне заняття - "Сучасні програмні оболонки візуалізації стратегічних економічних процесів"
Тема 6.	Практичне заняття(кейс) - Сходинки «близькості». «Налаштувати зв'язку» Семінарське заняття (есе) «Стратегія поведінки фірми на ринках грошей і цінних паперів»
Тема 7.	Семінарське заняття (есе) «Стратегія зовнішньоекономічної діяльності фірми»
Тема 8.	Практичне заняття(кейс) - «В гонитві за двома зайцями/ Компанія Xeroxtek»

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та/або завдання	Зміст
Тема 1, 2, 5-7	Підготовка презентації за питаннями
Тема 1	Підготовка до ігрової дискусії.
Тема 1, 2, 5-7	Підготовка до дискусії
Тема 2	Підготовка до круглого столу
Тема 1, 3, 4, 6, 8	Виконання завдання у вигляді case study
Тема 1–8	Підготовка до тестового контролю
Тема 1-8	Виконання домашнього завдання
Тема 1–8.	Підготовка до модульної контрольної роботи

Кількість годин лекційних, практичних занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1–8), проблемно-орієнтовна лекція (Тема 1–3), лекція-дискусія (Тема 4–8), круглий стіл (Тема 2)).

Наочні (презентація (Тема 1-8), схеми-графіки (Тема 1-8), інфографіка (Тема 4), візуалізація даних (Lucidchart, Bizagi, MS Visio) (Тема 3, 5).

Практичні (есе у вигляді презентації (Тема 1, 2, 5-7), кейс-метод з елементами ігрової дискусії та роботи в групах (Тема 1), case study (Тема 3, 4, 6, 8), тестовий контроль (Тема 1-8), домашнє завдання (Тема 1-8).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100-бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Загальна оцінка за навчальною дисципліною визначається шляхом сумування балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: практичні роботи у вигляді case study (24 балів), есе у вигляді презентації (20 балів), домашні завдання (10 балів), тестовий контроль (35 балів), модульна контрольна робота (11 балів).

Семестровий контроль: диференційований залік.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Прийняття управлінських рішень: Навчально-методичний комплекс дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності «Менеджмент і бізнес-адміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: М.О. Кравченко, В. Я. Голюк. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 55 с.

2. Статистичні методи та моделі оцінювання й прогнозування поведінки соціально-економічних систем в умовах інформаційної економіки : звіт кафедри статистики і економічного прогнозування за 2019-2020 навч. рік / викон. Раєвнєва О. В., Аксьонова І. В., Бровко О. І. та ін. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. - 107 с.

Режим доступу: http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23792

3. Управління організаційним розвитком підприємств : Навчальний наочний посібник для студ. Спеціальності 073 «Менеджмент» / А.Р. Дунська; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 6,3 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021.- 187 с.

4. Управління розвитком підприємства: Навчально-методичний комплекс дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньо-професійної програми «Менеджмент і бізнес-адміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: А. Р. Дунська, КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. -70 с.

5. Прийняття управлінських рішень: Навчально-методичний комплекс дисципліни [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності «Менеджмент і бізнес-адміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: М.О. Кравченко, В. Я. Голюк. – Електронні текстові дані (1 файл: 120 Кбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. – 55 с.

Додаткова

6. Герасименко В. Г., Горбаченко С. А. Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник. Одеса : ОНЕУ, 2020. – 216 с.

7. Пасько М. І. Концептуальна модель прийняття управлінських рішень на основі фрактального управління і теорії хаосу / М. І. Пасько // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали XX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21 листопада 2025 р. : тези допов. - Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2025. - С. 357-361. https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/38165

8. Раєвнєва О. В. Управління поведінкою підприємства в умовах нестаціонарності ринкового середовища: концептуальні засади та модельний інструментарій : монографія / Раєвнєва О.В., Тоузані Т. – Харків : ФОП Лібуркіна Л.М., 2021. – 290 с.

9. Су Руї. Система підтримки прийняття рішень економічної поведінки підприємства: теоретичне підґрунтя формування / Су Руї // Technologies in education in schools and universities : The 3rd International scientific and practical conference, January 23 - 26, 2024. - Athens, Greece. International Science Group. - 2024. http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32981

10. Adaptive Strategies for Water Heritage Past, Present and Future / Ed. Carola Hein. Open Access, 2020 https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-00268-8

11. Managing Socio-ecological Production Landscapes and Seascapes for Sustainable Communities in Asia. Mapping and Navigating Stakeholders, Policy and Action / Ed: Osamu Saito, Suneetha M Subramanian, Shizuka Hashimoto, Kazuhiko Takeuchi. Open Access, 2020 https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-15-1133-2

Інформаційні ресурси в Інтернеті

12. Сторінка курсу на платформі Moodle (персональна навчальна система) . –

Режим доступу : https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=11281

13. Ухвалення управлінських рішень. Режим доступу: https://www.bdo.ua/uk-ua/blog-2/consulting/june-2020/managerial-decisionmaking